

۷ دسمبر ۲۰۲۱

داکتر عبدالرحمن زمانی

ادعای بیطرفی ظاهری و حمایت مخفیانه انگلیس ها از سردار نادر خان (به اساس اسناد آرشیف انگلستان)

در دوران اغتشاس سکوی علیه رژیم امانی انگلیس ها مدعی بودند که خواستار بی ثباتی و برگشتن نا آرامی در افغانستان نبوده و به سیاست عدم مداخله در امور افغانستان [!] پایبند میباشند. آنها ادعا داشتند که تنها از بیرون خطوط میدان بازی، ناظر اوضاع بوده و میخواستند مطمئن باشند که اتحاد جماهیر شوروی نیز عین پالیسی را تعقیب نماید. انگلیس ها میگفتند آماده اند هر آن رهبری را برسمیت بشناسند که قابلیت و استعداد مهار کردن یک افغانستان متحد، نیرومند و مستقل را داشته باشد. (اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، مکتوب شماره ۴۰، مؤرخ ۱۸ فبروری ۱۹۲۹ وزارت خارجه انگلستان به سفیر انگلیس در لندن).

اما برخلاف ادعای ظاهری بیطرفی، درین راستا یکی از اقدامات انگلیس ها علیه غازی امان الله خان سلب کردن شناسائی از رژیم امانی بود. آنها بدین وسیله پادشاه افغانستان، غازی امان الله خان، را با مدعیان دیگر تاج و تخت مثل والی علی احمد خان، سردار محمد عمر خان پسر سردار ایوب خان، حبیب الله کلکانی مشهور به بچه سقاو، غوث الدین خان احمدزی پسر جان داد خان احمدزی، و محمد نادر خان در یک سطح قرار دادند.

چند سند ذیل از آرشیف اسناد انگلستان به اثبات میرساند که در جمله مدعیان متعدد تاج و تخت افغانستان، انگلیس ها سردار نادر خان را مد نظر داشته و ترجیح میدادند. اما آنها درک نموده بودند که اگر بصورت آشکار از نادر خان حمایت کنند، این حمایت نسبت نفرت افغانها از استعمار انگلیس، چانس بقدرت رسیدن نادر خان را از بین خواهد برد. همچنان این سفارش ادعای نقش بیطرفی بهانه خوبی بود برای جلوگیری از مداخله اتحاد جماهیر شوروی و بازی دادن مدعیان دیگر قدرت مثل علی احمد خان، غوث الدین خان و حبیب الله کلکانی.

سند شماره یک :

انگلیس ها درخواست ویژه محمود طرزی را، که میخواست جهت تدای به هند و یا از راه هند به اروپا برود، رد کردند. اما در عین حال نه تنها برای احمد شاه خان و عبدالعزیز خان که ظاهراً به تقاضای حبیب الله کلکانی برای آوردن محمد نادر خان عازم اروپا بودند، و ویژه دیپلماتیک دادند، بلکه ترتیبات مسافرت ذریعه طیاره، ریل و کشتی، حتی مصارف مسافرت شانرا به عهده گرفتند. سفیر انگلیس در تلگرام ۲ فبروری ۱۹۲۹ خود نوشت که من به احمد شاه خان و عبدالعزیز خان ویژه دادم. آنها در صورت مساعدت هوا فردا توسط طیاره به پشاور آمده از طریق بمبئی توسط [کشتی] رانپوره، بتاريخ ۹ فبروری به فرانسه میروند. من خواهش میکنم دو اطاق

د پانو شمیره: له 1 تر 4

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاري ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

پاڼه: دليکنې د ليکنيزې ښې پاڼوالي د ليکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليزلو مخکې په څير و لولئ

را بتاريخ ۲ فبروری در هتل دینز، دو سیت را در ریل «بمبئی میل» بتاريخ ۷ فبروری و بصورت حتمی دو اطاق خواب کشتی را در «رانپوره» برایشان از پیش حفظ (ریزرو) کنید. (اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۱۵۲ مؤرخ ۲ فبروری ۱۹۲۹ سفیر انگلیس در کابل).

سند شماره دو:

سفیر انگلیس به تعقیب تلگرام قبلی و به جواب تلگرام همان روز کمشنر عمومی پشاور که از ادامه تبلیغات به نفع امان الله خان در قلمرو هند بریتانوی و فتواهای متعدد چندین گروپ ملاها که اعلام نموده بودند «امان الله خان کافر نمی باشد» اطلاع میداد، با سراسیمگی نوشت که **تکت های ریل و کشتی احمدشاه خان را نباید ما خریداری کنیم. آنها باید خودشان به کمپنی کشتی «پی و او» تلگرام بفرستند. اگر لازم باشد برایش پول پیشکی بدهید، اما نهایت احتیاط شود که از سهمگیری ما درین تماس کسی نفهمد.** (اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۵۲۱ مؤرخ ۲ فبروری کمشنر عمومی پشاور، به خواست سفیر انگلیس در کابل).

سند شماره سه:

همفریز سفیر انگلستان در کابل در تلگرامی عنوانی وزیر خارجه به لندن اطلاع داد که با وجودیکه حبیب الله [کلکانی] فعلاً حکمفرمای کابل است، بنظر من ناممکن است او بتواند اقتدار خود را در افغانستان قائم کند. در صورت دریافت کمک از انگلستان و یا اتحاد شوروی، اکثریت مردم افغانستان از امان الله خان در مبارزه اش برای حصول دوباره قدرت پشتیبانی خواهند کرد. همفریز مشوره داد که لندن تقاضای هر نوع کمک نظامی را به امان الله خان رد کند و همچنان وزیر مختار افغانی را، که دیگر از دولت رسمی افغانی نمایندگی نمیکند، نباید در لندن برسمیت بشناسد. همفریز همچنان توصیه نمود که «دولت اعلیحضرت [منظور پادشاه انگلستان است] اختاریه ای به شوروی ارسال نموده و به مقامات آن کشور هوشدار بدهد که از ارسال عساکر و یا مهمات جنگی برای امان الله خان امتناع ورزند». (اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۷۱ مؤرخ ۲۰ جنوری ۱۹۲۹ سفیر انگلیس در کابل). ص ۳۹۷ بازنگری

سند شماره چهار:

انگلیس ها سخت تلاش داشتند تا به شمول کشف و سانسور مکاتبات غازی امان الله خان، تمام اقداماتی را که مداخله در امور افغانستان، علیه رژیم امانی، کمک به مخالفین امان الله خان و یا کمک به کاندیدان مورد نظرشان تلقی میشد، از انظار جهانیان و خصوصاً حامیان غازی امان الله خان مخفی نگهدارند.

از لندن به کمشنر ایالت سرحدی شان نوشتند که با درک مشکلات جلوگیری از شرکت قبایل در فعالیت های طرفداری از امان الله خان، از نظر بین المللی بسیار زیاد مهم است که خود را غیر جانب دار نشان دهیم. تا جائیکه ممکن است، باید بسیار کوشید تا اقدامات ما علیه امان الله خان تعبیر نشوند. باید کلمات خود را با احتیاط انتخاب کنید. (اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۳۲۴ مؤرخ ۲۴ جنوری کمیشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی).

د پانو شمیره: له 2 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلپکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکې په خیر و لولئ

از یک سند دیگر آرشیف انگلستان به وضاحت معلوم میشود که هدف به اصطلاح سیاست بیطرفی انگلیس ها در امور داخلی افغانستان، جلوگیری از فعالیت های قبایل آزاد در حمایت از غازی امان الله خان بوده است. وزیر خارجه برای امور هند نوشت که «حکومت معتقد است که پالیسی درست، پالیسی عدم مداخله است، و این باید تأمین شود و ما وظیفه داریم برای جلوگیری از مداخله قبایل از تمام اقدامات ممکن استفاده کنیم» (همانجا، تلگرام شماره ۳۰۵ مؤرخ ۲۵ جنوری ۱۹۲۹ وزیر خارجه برای امور هند در لندن.)

سند شماره پنج:

طرز برخورد انگلیس ها با علی احمد خان شاغاسی که یکی از مدعیان دیگر تخت پادشاهی افغانستان بود، هم تلاشی بود برای هموار کردن راه برای سردار نادر خان. علی احمد خان بتاريخ اول مارچ در پشاور با همفریز سفیر انگلیس ملاقات نمود. او گفت که بصورت عاجل به پول احتیاج دارد و نمیتواند باور کند که حکومت [انگلستان] آنقدر کوتاه نظر باشد که به وی در وقت ضرورت کمک مالی داده نتواند. **او گفت که در طول زندگی اش دوست حکومت بریتانیا بوده و این فرصت هرگز باز نخواهد گشت. اگر وی به تخت بنشیند، اولین کارش انعقاد پیمان تعرضی و دفاعی با بریتانیا کبیر و ممانعت از تمام گرایشات بلشویکی خواهد بود.** سفیر انگلیس به علی احمد خان از اعلامیه مجلس عوام و سیاست به اصطلاح بیطرفی انگلیس ها یاد آور شده گفت که در شرایط فعلی دادن کمک به هر یکی از کاندیدان تخت و تاج، تخطی ازین پالیسی بوده و بنابراین باید تمام خیالات گرفتن کمک مالی و رسیدن به قدرت را از سرش بیرون کند. علی احمد خان با اظهار نا امیدي تلخی گفت که میتوان پول را مخفیانه تأدیه نمود. وقتی سفیر باز هم جواب رد داد، علی احمد خان گفت که اگر انگلیس ها کمک نکنند، او مجبور خواهد شد به قندهار رفته از امان الله خان حمایت کند. علی احمد خان خواهش کرد برای چند روزی در پشاور بماند. سفیر انگلیس به وی اخطار داد که از تبلیغات سیاسی در بین قبایل خودداری نموده و اقامتش طولانی نباشد.

بعد از آنکه محمد نادر خان و شاه ولی خان صبح ۲ مارچ بطرف تپل و هاشم خان بطرف لالیپوره حرکت کردند. همفریز هم مطمئن و آسوده خاطر در همان روز اطلاع داد که بعد از تکمیل کردن ترتیبات استخباراتی، اکثر مأمورینش را رخصت و خودش فردا به دهلی میرود.

کمشنر پشاور بتاريخ ۸ مارچ از آمرینش مکتوبی را بدست آورد که در آن نوشته شده بود: «**حال که محمد نادر خان و برادرانش پشاور را ترک گفتند، معامله با علی احمد خان آسان است. علایم نشان میدهند که او میخواهد در کشمیر سکونت اختیار کند. حکومت هند خرسند میشود اگر شما ترتیبات کشیدن او را از سرحد فراهم کنید. به او باید گفته شود که موجودیت کاندید سلطنت و یک امیر سابق خلاف پالیسی غیرجانبداری انگلیس ها و بنابراین خجالت آور بوده او باید در ظرف مدت دو روز بطرف افغانستان حرکت کند. بهتر خواهد بود که معاون کمشنر مکتوب شما را با پیغام شفاهی تقویت نماید تا به او ثابت شود که ما جدی هستیم.** علی احمد خان فردای آن تقاضا نمود با معاون کمشنر ملاقات کند. او به کمشنر گفت که به امان الله خان در قندهار نامه فرستاده و تا رسیدن جواب آن که یک هفته وقت را در بر خواهد گرفت، به افغانستان رفته

د پانو شمیره: له 3 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلپکنی د لیکنیزې ښې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په خیر و لولئ

نمی‌تواند. او آماده است به منطقه دیگری مثل کراچی یا اوپندی برود. او همچنان برای خود و اقاربش اجازه خریداری ۴ میل تفنگچه را خواست. اما کمشنر عمومی به علی احمد خان اطلاع داد که حکومت هند به او اجازه بود و باش در هیچ منطقه هند را داده نمی‌تواند. اگر او به افغانستان برگشته نمی‌تواند، باید بدون معطلی از هند بمقصد کدام کشور دیگری برآید. علی احمد خان سرانجام به قندهار نزد غازی امان الله خان، که به نسبت اعلان پادشاهی بد فرجامش از او سخت رنجیده خاطر بود، رفته و از اعمال گذشته خود اظهار ندامت نموده و معذرت خواست.

(پایان)

منابع:

- اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۱۵۲ مؤرخ ۲ فیبروری ۱۹۲۹ سفیر انگلیس در کابل.
- اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۵۲۱ مؤرخ ۲ فیبروری کمشنر عمومی پشاور، به خواست سفیر انگلیس در کابل.
- اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۷۱ مؤرخ ۲۰ جنوری ۱۹۲۹ سفیر انگلیس در کابل.
- اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۳۲۴ مؤرخ ۲۴ جنوری کمیشنر عمومی ایالت سرحدی شمال غربی.
- اسناد محرمانه آرشیف انگلستان، تلگرام شماره ۳۰۵ مؤرخ ۲۵ جنوری ۱۹۲۹ وزیر خارجه برای امور هند در لندن.

مقالات قبلی عبدالرحمن زمانی درین رابطه:

1. [چند سندی در باره ایم ای حکیم بحیث رابط بین سردار نادر خان و انگلیس ها](#)
2. [علت تأسف انگلیس ها از استقبال بدون تشریفات از جنرال نادرخان در بندر بمبئی](#)
3. [مخفی نگهداشتن ارتباطات و مسافرت سردار نادرخان و نقش ایم ای حکیم بحیث رابط بین سردار نادر خان و انگلیس ها](#)
4. [سردار نادر خان قبل از برگشت به وطن با مقامات انگلیسی مخفیانه ارتباط داشت](#)
5. [تعجب سفیر انگلیس، افشای راز مهم و بهائیکه سردار محمد نادر خان در رابطه همکاری ی با انگلیس ها پرداخت.](#)
6. [سوابق، روابط و تعهد سیه سالار محمد نادر خان به همکاری با انگلیس ها](#)
7. [پیشکش یک قسمت بزرگ خاک افغانستان توسط سردار محمد نادر خان به انگلیس ها- به رویت اسناد آرشیف محرمانه استخبارات انگلیس](#)
8. [نکات چند یرامون اعلامیه "کشف الحال نادر به قلم اعلیحضرت امان الله خان و رساله تردید شاعیات باطله شاه مخلوع](#)

د پانو شمیره: له 4 تر 4

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په خیر و لولئ